

Judith "Jack" Halberstam over het leven buiten de norm

'Als ik oorbellen in doe, zie ik eruit alsof ik verkleed ben'

ESMERALDA TIJHOFF & MARIECKE VAN DEN BERG

Judith Halberstam, ook wel bekend onder de naam 'Jack', is expert als het gaat om 'queer' theorie. Als professor in genderstudies en queer studies richt ze zich steeds weer op het bevragen van de norm. Zelf een genderambigue persoon, weet zij alles van 'de bril van het verschil' en benauwen-de (zwembad)hokjes.

Judith Halberstam is professor aan de Universiteit van Zuid-Californië en bestiert daar ook het Center for Feminist Research. Haar interessegebied is breed. Zo publiceerde ze recent over uiteenlopende kwesties als mannelijkheid, queer tijd en SpongeBob SquarePants. Ze maakt zich sterk voor een wisselwerking tussen universiteiten en de samenleving. Halberstam: 'Kijk, de universiteiten zijn vaak naar binnen gericht. Ze praten met elkaar, maar niet met mensen van buiten de universiteit. Het is Theorie met een hoofdletter, zoals Hoogcultuur die ook heeft. Maar als je ook 'buitenstaanders' wilt aanspreken en laten deelnemen, moeten we weg van het vakjargon. Daarom pleit ik voor niet-gecanoniseerde objecten, een *silly archive* met bijvoorbeeld SpongeBob als onderzoeksobject. Het maakt uit welke objecten je neemt om te bestuderen, omdat dit andere argumenten genereert en daarmee ook andere conclusies.' Volgens Halberstam kan queer studies de wetenschap die hoognodige frisse blik van buiten bieden. 'Queer is een verzamelterm en heeft veel betekenissen. Het staat voor "contra de norm".' Door buiten het norma-

zien, kan er heel anders uitzien voor mensen die zich identificeren als seksuele minderheid. Door op een alternatieve manier over 'tijd' na te denken, ontstaat het queer effect van het bevragen van de norm.

Halberstam verduidelijkt dit idee van 'queer tijd': 'De bril van het verschil kleurt de wereld in een palet dat mensen die in de norm passen niet zien, niet kunnen zien vaak. Bekijk je bijvoorbeeld het idee van de levensfasen, dan is de norm dat de tijdsindeling van een leven van een vrouw zich vormt naar haar vruchtbaarheid. Op een gegeven moment moet de biologische klok gaan tikken en verwacht de samenleving dat er getrouwd wordt en dat er kinderen komen. Voor queer mensen gaat dit patroon niet op. Voor hen is het niet vanzelfsprekend om de familie traditie van reproductie voort te zetten. Zelfs als een lesbisch stel trouwt en kinderen krijgt, verschilt hun tijdslijn van die van heteroseksuele mensen.'

KLEEDKAMERS

'Als je dat merkt, weet je dat blijktbaar de hele maatschappij, inclusief onze tijdsindeling, is gebaseerd op een heteroseksuele norm. Queer tijd maakt zo het vooroordeel van de reguliere tijd zichtbaar.' Voor de reguliere tijdsindeling is het huwelijk een belangrijk markeringspunt. Daardoor kan trouwen voor queers problematisch zijn. 'Het openstellen van het huwelijk voor homo's wordt gezien als een graadmeter voor de tolerantie van het land. Maar dat

Halberstam kan zonder moeite de meest hilarische anekdoten rond haar genderambigüiteit oplepelen. Herinneringen die op het moment zelf heel wat minder grappig waren. 'Het toilet en het zwembad bijvoorbeeld zijn zones waar je moet kiezen of je een man of vrouw bent. Daar zien mensen er extra streng op toe of je wel voldoet aan de normen die er gelden voor jouw gender.' En Halberstam voldoet niet bepaald aan dat plaatje. Haar aanwezigheid in een kleedkamer voor vrouwen in een zwembad in Californië leidde tot een wel erg vreemde oproep. "De vrouwenkleedkamers zijn verboden voor mannen", galmde uit de luidsprekers. "U wordt verzocht zich naar de kleedkamer te begeven passend voor uw gender."

Halberstam frons haar wenkbrauwen bij de herinnering. 'Het ging maar door, en de boodschap was zo vreemd! Ga naar de kleedkamer van je gender? Oké, ik heb geen passende gender, dus ben ik hier. Vervolgens stapte een jonge vrouw de kleedkamer binnen en tikte me op m'n rug. Ik draaide me om en had net mijn top al uit. Haar lichaamshouding veranderde direct. "Sorry", mompelde ze terwijl ze weer vertrok.' Halberstam zucht even voor ze verder gaat. 'Je wordt gewoon gecontroleerd. En vrijwel alle genderambigue personen hebben een verhaal als dit. De truc is om je op het moment zelf niet te schamen.'

Dergelijke persoonlijke ervaringen zet Halberstam om in theorie. Ze ziet haar queer-zijn dan ook als een duidelijk voordeel. 'Je komt de sociale wereld binnen vanuit een bepaalde hoek, en niet vanuit het centrum. Aan één stuk door kom je erachter dat je jezelf niet kunt herkennen in de wereld om je heen, dat je zo niet doet, dat niet wilt, daar niet in past. Ik geef nu les aan een klas van 150 studenten in Los Angeles, en voor het eerst focus ik niet op homoseksualiteit, maar op heteroseksualiteit. De meeste studenten zijn hetero, ze moeten in mijn les dus nadenken over gender en seksualiteit in relatie tot zichzelf, en niet in relatie tot die vreemde mensen die we moeten tolereren. Halverwege het semester vragen die studenten zich af: "Hoe ben ik eigenlijk geconstrueerd als een heteroseksueel?" Dan komen de vragen als: "Waarom hebben vrouwen eetstoornissen en waarom voel ik me ondergeschikt aan mijn vriend?" Zo komen ze erachter dat de genderhiërarchie eigenlijk helemaal niet in hun voordeel is.'

ONMOGELIJKE VARIANTEN

Feministische studies staat bekend om haar deconstruerende activiteiten. In veel stu-

'IN OPENBARE TOILETTEN EN ZWEMBADEN ZIET MEN ER EXTRA STRENG OP TOE OF JE WEL VOLDOET AAN DE GELDENDE GENDERNORMEN'

tieve te vallen, bijvoorbeeld door je seksuele oriëntatie of doordat je niet past in de blauwdruk 'mannelijk' of 'vrouwelijk', heb je andere ervaringen en dus ook andere kennis. Halberstam: 'Door je identiteit als lid van een seksuele minderheid bijvoorbeeld, lees je de wereld via het anders-zijn.' En deze kennis moet worden opgenomen in de wetenschap.

BIOLOGISCHE KLOK

Halberstam heeft zich bijvoorbeeld afgevraagd hoe de verschillende manieren waarop mensen zich identificeren, hen een andere kijk kunnen geven op de cultuur waarin ze leven. Tijdsbesef, zoals ideeën over hoe een levensloop er uit zou moeten

is wel een erg beperkte graadmeter, die eerder assimilatie dan vrijheid laat zien! Het plan was immers niet om de wereld te veranderen door te trouwen, maar door een omslag in de manier van denken over intieme relaties.'

Rondlopen als een genderambigu persoon is in een heteronormatieve omgeving niet altijd eenvoudig. 'Ik noem mezelf vaak een transgender butch', vertelt Halberstam. 'Ik ben echt uit de kast gekomen als butch. Ik heb altijd het gevoel gehad dat 'lesbisch' niet de juiste term voor mij was. Transgender moet er ook bij omdat ik me absoluut niet identificeer met het "vrouw-zijn".'

© Cathelijne Berghouwer

dies binnen dit vakgebied gaat het erom categorieën te identificeren en vervolgens af te breken. Maar het werk van Halberstam staat juist vol met benamingen om mensen te identificeren. In haar boek *Drag King* benoemt Halberstam mogelijke en onmogelijke gendervarianten. 'Het is waar dat categorieën heel beperkend kunnen zijn en ons voorstellingsvermogen om buiten de hokjes te denken vermindert. Maar ik denk ook dat het een fantasie is om te geloven dat je kunt bestaan buiten de sociale categorieën. We kunnen wel zeggen: "Laten we alle categorieën afschaffen!", maar zo werkt het niet.

Er heerst nu bijvoorbeeld een populair, liberaal sentiment in de Verenigde Staten om te zeggen: "Laten we ras afschaffen." Maar als je de taal voor ras afschaft, verlies je ook de mogelijkheid om het racisme dat mensen ervaren te benoemen. In de kern werkt het afschaffen van categorieën dus niet. Daarom pleit ik juist voor meer categorieën die kunnen benoemen wat mensen ervaren.'

Het idee dat we categorieën daadwerkelijk kunnen uitbannen noemt Halberstam een 'utopische fantasie over *gender fluidity*'. 'Gender fluidity' houdt in dat iemand haar of zijn gender op een vloeibare manier ervaart en probleemloos van man naar vrouw, van mannelijk naar vrouwelijk en van homo naar hetero kan gaan. Maar niemand die ik ken argumenteert serieus voor een "vloeibare" gender. Ik niet, maar ook bijvoorbeeld Judith Butler niet. Als gender zo vloeibaar is, waarom zou je het dan nog nodig hebben om te zeggen dat je homo bent? De meeste mensen willen niet alles met iedereen doen, ze hebben hele specifieke ideeën over wat hen opwindt.'

'Ikzelf ben geconstrueerd als mannelijk, dat kan ik niet "afdoen". Ik kan mijn haar laten groeien en oorbellen indoen, maar dan zie ik er nog steeds uit alsof ik verkleed ben. Gender en seksualiteit zijn in de praktijk dus vrij rigide.'

MARGARET THATCHER

In haar boek *Female Masculinity* besteedt Halberstam aandacht aan de manier waarop er nagedacht wordt over mannen en mannelijkheid enerzijds en vrouwen en vrouwelijkheid anderzijds. 'Omdat er binnen queer studies en feministische studies meer aandacht voor vrouwelijkheid is, lijkt het alsof mannelijkheid iets van-

zelfsprekends is. Dat vrouwelijkheid een constructie was en niet simpelweg de uitdrukking van het vrouwelijk lichaam, dat was wel duidelijk. Maar diezelfde gedachtegang gold niet voor mannelijkheid. De genderhiërarchie is er gedeeltelijk de oorzaak van dat we niet denken aan mannelijkheid als iets wat mannen "doen" om vrouwen te imponeren.'

Deze ongelijke verdeling van aandacht heeft consequenties voor de wijze waarop we over mannelijkheid bij vrouwen nadenken.

Halberstam: 'Een begrip als mannelijkheid bij vrouwen is voor veel mensen niet vanzelfsprekend. Vrouwelijkheid bij mannen is veel bekend. Bij *sissy boys*, of vrouwelijke mannen in het algemeen, kunnen mensen zich nog wel een voorstelling maken. Bij mannelijke vrouwen komen ze daarentegen vaak niet verder dan Margaret Thatcher of een butch lesbo. Wat ik in mijn werk wil zeggen is niet alleen dat er wel degelijk mannelijke vrouwen bestaan, maar ook dat we deze mannelijkheid niet hebben herkend omdat we deze automatisch aan mannen toeschrijven.'

'IKZELF BEN GECONSTRUEERD ALS MANNELIJK, DAT KAN IK NIET "AFDOEN"'

De komende tijd blijft Halberstam doorgaan met haar pogingen om een brug te slaan tussen academische theorie en het bredere publiek. De voorlopige titel van haar volgende boek is *Dude, Where's My Theory?* Hierin bekijkt ze de status van het alternatieve, contranormatieve in critical studies. Terwijl dat boek door de ingewikkelde procedure van redactie gaat, werkt ze aan nog twee publicaties die wellicht nog eerder zullen verschijnen. Beide hebben opnieuw een bijzonder onderwerp. In het eerste, dat valt onder de Britse boekenserie 'Reaktion Books' bestudeert ze de beeldvorming rond vleermuizen en hun gemeenschap. Het tweede boek zal de televisieserie *The L-Word* als onderwerp hebben. De moeite waard dus om in de gaten te houden wat Halberstam nu weer weet op te diepen uit haar *silly archive*, en maar hopen dat het haar niet te veel queer tijd kost om het op de markt te brengen.

MEER LEZEN

- J. Halberstam, *In a Queer Time and Place. Transgender bodies, subcultural lives* (New York/Londen: New York University Press, 2005).
- J. Halberstam & Del LaGrace Volcano, *The Drag King Book* (Londen: Serpent's Tail, 1999).
- J. Halberstam, *Female Masculinity* (Durham/Londen: Duke University Press, 1998).
- Homepage Judith/Jack Halberstam: <http://www.egomego.com/judith/home.htm>

Doorzoek www.iiav.nl/databases met behulp van de zoekterm 'queer OF queer theory'.